

חשבון נפש וסיכום

סול בלו
הפה הגדול
מאנגלית: משה זינגר
זמורה, בית

הפה הגדול הוא יותר מאשר אסופה של חמ"ר שה סיפורים קצרים שנכתבו בידי תתן פרס הנובל בין השנים 1974 ל-1984. זהו חשבון נפש וסיכום של אדם מזדקן על התמורות שהוא רואה סביבו. סול בלו נולד בקנדה בשנת 1915 אך חי רוב ימיו בשיקגו. בדצמבר של חייו בוזן הסופר היהודי האמריקני את השינויים שחלו בארצות-הברית, ובפרט ביהדות אמריקה, בתמישים השנים האחרונות.

הסיפור הראשון מתאר אדם קשיש המשלם את מחיר "הפה הגדול" שלו: הרחק שלו להבריך כאימרות שפר המעליבות אנשים שמוטב היה לו לקנות את רצונם הטוב. כל חייו הוא נהנה לוותר על ידיים ועל קירבתם של אנשים בעלי השפעה שיכלו לעזור לו. כך, כשהוא מרגיע אשה יפה המתנצלת על זה שהירבתה לרבר במשך הערב, במילים "אין דבר — לא אמרת כלום". או כשהוא שאל פילנתרופית שיערה המספרת לו שהיא ער מרת לכתוב אוטוביוגרפיה: "האם את מתכוונת להשתמש במכונת חישוב או במכונת כתיבה?". החרות שאותה הוא נוטל לעצמו לפתוח את פיו הגדול מקבילה ויקרה לא פחות מן הוכחת שנטל לעצמו כל חייו לבו לכתף; בוז וזלזול שהגיעו אותו להפקיד את ממונו בידי קרוב מיספחה נוכל המסבך אותו בפלילים.

גם הסיפור "התנדר: מפני עד אופי" עוסק בחור פש. המתירנות החרשה מאפשרת לגאון הצעיר לזנוח את המרע ואת שיקגו לטובת הספרות וחיי בוהמה בניו יורק. "איזה מין יום היה לך" מתאר דמות מוזקנת של אישיות גרולה, ענק הביקורת האמנותית, וקשריו עם אשה קרתנית "רגילה" מאוד. האשה קושרת אותו, למרות חולשתו הפיזית, אל החיים וממנה הוא יונק ערנה וכוח-חיים באנוכיות גראנדיוזית.

ב"כלי כסף" בורק בלו את התמורה בחייו של נער בן מהגרים והפיתו לאיש עסקים אמריקני מצליח. האיש קרוע בין אהבתו לאביו, הנוכל הדין הדין, לבין אמו הצידקנית שהתנצרה וראתה שוה רובנה בתנאים לחיי הכנסיה.

"בני רודים" הוא הסיכום, אולי האיש ביותר בספר זה. סול בלו רואה מתח עצום בארצות-הברית בין הניהיליזם המתירני המודרני לבין הסדר המוסרי של העולם שבו גדל. המתח הזה גורם את התמוטטות המיבנה החברתי כולו. "התפרים של ההיסטוריה נפתחים... מיגבלות ומעצורים של דורות הולכים ונעלמים". דור המהגרים היהודי ובניהם, שניסו בכל כוחם ליהפך לאמריקנים, הצליחו בכך בדרר-כלל. ואולם האיניטגרציה שלהם מתבטאת על רמה נמוכה, תוך אובדן מיטענם הרוחני והמוסרי, כולל המסורת היהודית.

עודד פלד: לפני שיעשו מהם פיקאסו

אני יודע שהנושא הזה כבר יצא לכם מכל החריצים, אבל מה לעשות, האינתיפאדה נמשכת, הצמיגים מתעופפים, האבנים בוערות ושום כלום לא עוזר. אפילו לא תרגיל ההסחה הידוע של הדיבורים על מלחמה אפשרית עם סוריה. נכון ש"מפגן תיפתח הרעה", כדבר הפסוק, אבל נכון לעכשיו, כשכל תהימה פ"ה מהאפסנאות זורק תחזיות לגבי מועד האקסן המשווער, אפשר רק להבין מזה שהזידים מדמשק ייצאו לקרב בתאריך שיתואם מראש עם צמרת מטכ"ל השק"ם הציוני.

אז נעזוב סוריה ונחזור לעניין המבאס של המהומות בקולוניות הכבושות. אם תשאלו אותי, האינתיפאדה הולכת להיות מיקצוע העתיד. לא אורט, לא טכנולוגיה ולא בטיח. עבדכם הנאמן, החותר ללא ליאות לקראת תואר דוקטור כבוד בתחום הני"ל, עוקב בפליאה זקורת-עפעפיים אחר החידושים והפעולות של מוח החאקי היהודי, החל בחצוצה, באספלטית ובזיפופיית, וכלה בהצעה המהפכנית לארגן באמצע 92 אולימפיאדה לעצירים מינהליים. וחבל שלא מאמצים את שיטת ההרדמה המקומית. הצטערתי לקרוא בהארץ לא מזמן ש"בצה"ל הוחלט סופית, מחשש מפני אסוציאציות קשות, לא להכניס לשימוש כלי ציד מיסטרטיים ורובי ציד למיניהם, כולל כאלה היורים חיצונית הרדמה או כל אמצעי ציד אחר". אז למה לא להפוך את יש"ע לסאפארי ולהרדים את הפלישתים?

מה שכן מוצע במאמר ממנו ציטטתי לעיל הוא כדורי צבע. "הכדורים ישמשו לזיהוי ודאי של משתתפים בהפגנות. את כמוסות הצבע נגד המפגינים יירו מתוך רובה מיוחד ו/או אקדח שיועמד לרשות מפקד הסיור או החייל בעל כושר הקליעה הטוב ביותר." המגמה המוצהרת מאחורי גימיק ציבעוני חדש זה היא פיזור מהומות תוך מינומל מיספר ההרוגים והפצועים. אבל הבעיה היא שקשה לסמוך על הצלפים שלנו. עובדה, 98.13% מהרוגי המהומות מצאו את מותם במהלך ירי לרגליים או מעל לראש. אז אולי יקום סוף סוף איזה אינתיפאדה ויסביר לנו מהו, לעזאזל, גובהם הממוצע של הערלים?

טוב, אז לפני שהחיילים "יעשו מהם פיקאסו", צריך לפצח את הקושיה האינתיפאדולוגית אחת ולתמיד. ואולי הכי טוב ללכת ולהתייעץ עם גאוני העבר. להשתטח על קבר החז"ל האלמוני. ויפה שעת עוצר אחת קודם.

למטורף ואין סיכוי שיימצא מישהו שיעיין ביי צירתו ברצינות.

אם נותר עוד דבר מן התרבות היהודית בת נאים אלה, הרי הם קישרי המיפחה. בני רודים", בניגוד להיגיון הקר, הם עדיין קרובים שעוזרים ונעוזרים בהם, אפילו הם זרים, משונים ואפילו שליליים בעיניך. אבל גם קשר אחרון זה הולך ונעלם.

לקורא הישראלי ייראו הדברים מוכרים. דורו של סול בלו בארץ מרגיש ניכור רומה ביחס לבני ולנכדים המסרבים לנהוג על-פי הערכים הדי שנים הנקראים כיום, על דרך הילול, "ציונות". כמו בארצות-הברית, מי שרואה בתרבות המתירנות או "באלאס" או "בשולטת" רק קאטורה מגוחכת ורוחה של חיי פלאסטיק מפחידים — נחשב בעיני רבים כפראייר. שעבר זמנו.

אמנזן אחינעמי

אמנות

ישראל מושינזון: המחושב והאנושי

לכאורה, עושים הפסלים של ישראל מושינזון

ישראל מושינזון: מחושב ואנושי

רושם כבר ומגושם משהו. אבל רק לכאורה. למי עשה, הם שונים זה מזה בצורניותם, בחומריותם, בדרך עיבודם, ובדרך חידירתם זה לזה (רק במי קמות שהאמן יעד אותם לכך). כל אלה מקנים לפסלים את אופיים הקל, ההגיוני, המחושב, אך יחד עם זאת האנושי.

אם נמצא ביניהם מי שסרב להיסחף בזרם ה"אופנתי" — כמו שולם הגאון, נהג המונות המקי דיש את חייו לפיתרון בעיות היקום בתבנית, לא יוכה בהצלחה שהיא תכליתו המאוהב ביותר של "החלום האמריקני": כתביו של שולם זה מעולם לא ראו אור. האיש נחשב, כמעט אוטומאטי,

ואכן, הכל מפוברק כאן, הכל בוסרי ולא בשל, הכל עצוב יתר על המידה וכלומר, למעלה ממה שהסיפור מצדיק, הכל אנין אנינות יתר, מסתגר ושוקע אבל פטפטני להפליא, מסוייג וזהיר אך חסר אחריות לשימוש במילים, "קשה" ו"עקשן" אבל רכרוכי ומתמרת. מה פלא שאם עדיין נותר רה לו (וליואל) תיקוה לפענח משהו, להבין, או לפחות לנסח את השאלה בבהירות, עליו לצאת מתוך הערפל העמוק הזה. להתעורר בכל מחיר מתרמתו. ולו באסון. שיבוש משהו וינפץ במכת פיגוע את הקרום השמנוני הרך הסוגר עליו מכל עבר וחונק אותו כמו רחם" (361).

קרום שמנוני רך

לשם שינוי: "תצפית" אמת של עמוס עוז — ביחס לעצמו, לא ביחס לגיבורי-האגדה, כמור בן. לא ביחס לזה המרכיב לסירוגין מישקפיים קאתוליים עמישקפיים של רופא המיפחה. אבל עוז תמיד דרמאטי יתר על המידה בדי מוייו. אין שום צורך להרחיק לכת עד כדי אסון או מכת פיגוע. אבל את הקרום השמנוני הרך הסוגר עליו מכל עבר וחונק אותו כמו רחם — הוא באמת חיובי לחייד. בכל מחיר.

אולי אז יתחיל לכתוב כמו ברתמותה רגיל. לא כמו נביא השבט, המכשף, רופא האליל או המותפף שלו. לא כמי שכורע, חליפות, תחת משא הייאוש והאחריות המדומה, לא כמי שנגזר עליו לשאול מאחור את שאלות קודלת באמצעות דמר יות קרטון כמו יואל, אביגיל, נטע או מתוך הדי רות שכבאן. לא כמי שרצינותו העמוקה ועמקותו הרצינית, וכן מעמדו, גילו ומוניטיו מחייבים אותו למשוו עמוק וסודי וחשאי עד אין קץ וגובל ותיכ"ל ותכלית. כי אם כסתם אדם-סופר, בשר ודם, אדם מוכשר, וירטואוזי אפילו, — כבר אמרתי זאת — שאינו מניח למאנייריזמים שלו לכפות עצמם על "תצפיותיו" ואינו מחליף בין תצפיות למאנייריזמים.

זהו בעצם הסוד החידר, החשוב ביותר, המצפה פה לפותר. "חידה" זו ניטל עליו באמת לפתור את רצונו לצאת סוף סוף מתוך "הערפל העמוק" שהוא שרוי בו ולהחליץ מן "הקרום השמנוני הרך" המכסה עליו כמיכסה.

ולסיום: כיוון שברוך מיקרה קראתי אחרי לך נח אשה את סיפורי של ליאונארדו שאשא די איטלקי, יומה של הנילית (מאיטלקית: עמנואל בארי, מירון רפפורט), ארשה לעצמי גם עזות מצח קטנה, עזות-מצח בדמות המלצה. אדרבה, עמוס עוז, קרא את סיפורי של שאשא. וקרא מתוך ניסיון "לפענח": לפענח כיצד סופר נאמן לזמנו ולמקומו (אם תרצה: דבר השבט אבל לא הקוסם שלו) כותב, כיצד הוא מצייר דמויות ומפיה בהן רוח חיים לנגד עינינו ממש, כיצד סופר המעוניין בדיק ובתימצות אמיתיים מדייק ומתמצת; כיצד הוא "מתמצת" ארץ (את ארצו סיציליה) לדימוי של אהבה-ריתעיה-השלמה, ואת אהבתו — לאכזבה ולפיתחן ולויתור. וזאת, מבלי לגרוע ממוחשיותם ומרצינותם של אלו ואלו, כן, ממש כמו שיואל של עוז אמור היה לעשות.

ועוד וראה את ההבדל!

אמת: לא הכל חייבים לכתוב סיפורים הקרויים "ריאליסטיים". מי כעמוס עוז יודע זאת. אבל סוד פר שכבר גמר אומר לכתוב סיפור ריאליסטי, על כל ההשלכות האישיות והליטריות והאלגוריות והסימוליות והדימויות שעשויות להיות לז'אנר זה בימינו — טוב יעשה אם יילך קצת אצל סיפורים כגון אלה של ליאונארדו שאשא.

ולוא רק כדי לחזור וללמוד, כי כשם שלא די לחזור תריסר פעמים על התואר "מדוייק" כדי להיות מדוייק, כך אין די, בספרות, לדבר על "תערובת מדוייקת של רחמים ותוקף, אהדה ותר גה וסמכות" — כדי להמחיש תערובת "מדוייקת" ומסובכת כזאת.

לא, לא כך קורים הדברים בספרות. כאן לא די לדבר על דבר ולחזור עליו שוב ושוב כדי להביא אותו לעולם, או להקים אותו לתחייה. כי ספרות — והכוונה לספרות טובה, לא לגרועה, כמובן, — אינה מסתפקת ב"איוו נימה של רעת, אכן עמומה ומצועפת בשכבות של אחריות והסי תייגות".

ואם באמת "יש צורך למקד את המבט ולהישך אר בתצפית במשך שעות וימים, ואף במשך השנים" (199) — כדאי רק לעשות זאת כאשר התוצאה אינה סולפיסיים (התורה הגורמת שרק האני קיים) נפשי ורחמים עצמיים "עמומים" המ צועפים ב"שכבות של אחריות והסתייגות".

לא, לא הכל סודי ("סודי חזק") בעולם. סודיותם של כל בני-האדם אינם שווים, ולא די במישקי קריאה קאתוליים או "רפואיים" כדי "לפענח עכשיו דבר-מה".

על אף היותם עשויים מחומרים שונים כמו עץ, ברזל או אלומיניום, מצליח מושינזון לשמור על איזון עדין במעברים שבין גוף לגוף, עד שרומה כי מה שנשאר הוא קווי הקונסטרוקציה, במקומות שבהם התערב האמן ביצירתם, ובמקומות שבהם מציאם ערוכים מראש. נותרת גם מעטפת החלל החיצוני (הנגטיב) שלפעמים היא מצוייה בתוך הפסל, ולפעמים מחוצה לו, על-פי מיבנהו.

לפני חורשיים הציג מושינזון 2 מפסליו בגי לריית טובה אסמך בתל-אביב. בתערוכה הנוכחית בגלרייה קלישר (בתוך מיבנה בית-הספר הגי בזה לצידו, ברחוב קלישר 5), בחלל גדול מצוייה בתוך מירווח נשימה יפה לפסלים, מציג ישראל מושינזון שש עבודות.

כשלוש השנים האחרונות, קיבלה עבודתו של מושינזון תאורה רבה, בתהליכי חשיפת האיש, הייחודי וטעון המשמעות שבפסליו.

נעמי הרירוק

תערוכות

שרה זילברשטיין: ארץ הצבי

בדף הקטן הגלוה לתערוכה נכתבו מילות הסבר לשני מונחים: צבי — מקורו בארמית, סור רית, ערבית ואשורית ופירושו: רצון, חשק, אהבה וחמדה. ארץ הצבי — ארץ חמדה; כניו לארץ ישראל.

בתחנית הדף מוצגת לפני הקורא תמיהה של הציירת: ארץ הצבי? אחד הציורים, "מספרת שרה זילברשטיין", זה התלוי על הקיר שמול הכניסה, נעשה לאחר שנודעו לי תוצאות הבחירות. כל הזעק, הכעס ותחושת אין האונים התרכזו במעשה הציור. אנו מוונמים, אם כן, לתערוכת מחאה, תערוכה פו ליטית.

אולם, למרבה המזל, רחוקות התמונות מלבטא סימנות פלאקאטיות ופשטניות. אפשר ליהנות מיפויי בלי כל קשר לנושאן או לאירועים ששימי שו להן "השראה". במרבית הציורים נראים צבאים על רקע נוף שמאות קווקוים עצבניים מעניקים לו רכות מעודנת המשתנה בהדרגה לכתם כהה ומעיק. מאחורי הצבאים המשוטטים לאורכו ולי רוחבו של הנייר מסתרות צלליות של זאבים. המהומה, הסכנות — מרומזות. חיפשי עקבות של זעם בציורים ומצאתי כאב. הרגשה הדומה לזו הקיימת בקריאת שיר. חלק מהציורים טבולים בסוג של כישוף. ציור של שדה פרחים ניצל מגורל מתקתק ומקריין חרדה עמומה.

זילברשטיין שולטת בחומרים שבהם היא משתמשת (יש לי בבית אולי מאתיים גוונים של גירי פסטל בדרגות שונות של קושי, היא מגלה ומצליחה, לראשונה מזה זמן רב, להפוך ביקור ב"בית האמנים" התל-אביבי לאירוע אמנותי.

שרה כין